

De Wederhelft

Tekst Genesis 2:20b

1. Gemeente van Christus, beste mensen; Jaren geleden hoorde ik van mijn schoonvader een preek over het scheppingsverhaal uit Genesis 2 en 3. Mijn schoonvader was predikant in Enschede en kon zaken pakkend verwoorden. “De mens”, zo zei hij, “is weliswaar verdreven uit het paradijs, maar heeft uit de tuin twee mooie cadeaus meegekregen: de zondag en het huwelijk.” Inderdaad.. een korte, krachtige quote. Kort genoeg om lang te onthouden.

Maar, eerlijk gezegd, ook wel een beetje kort door de bocht.

Want ging het in de tuin wel om het huwelijk, zoals wij dat kennen?

En ging het over de sabbat? Over de sabbat of zondagsviering lezen we hier toch niets? En áls we al iets over de sabbat lezen dan is dat niet hier in het paradijsverhaal, maar in het eerste scheppingsverhaal. En de zondag is toch echt iets van het Nieuwe Testament.

Maar goed, het gaat in het eerste scheppingsverhaal natuurlijk wel over het ritme van de schepping en de positie van een bijzondere en heilige dag. En in het paradijsverhaal gaat het zeker ook over de relatie man – vrouw, ons onderwerp van vanmorgen.

Meer in het bijzonder gaat het vanmorgen over de wederhelft. Een mooi klassiek woord, en –zoals we zullen zien – ook heel passend. Maar dan de wederhelft als een noodzakelijke tegenover. Als een wezenlijke kant van het mens-zijn. Noodzakelijk voor evenwicht en balans. Niet alleen in relaties tussen twee mensen, maar ook persoonlijk - binnen één mens – , en zeker ook binnen de kerken en de maatschappij als geheel.

Dat evenwicht; Die gelijkwaardigheid lijkt een vondst van onze moderne samenleving. Maar het is – en ik vind dat zowel verrassend als onthutsend – al in dit oerverhaal te vinden.

2. “Het is niet goed dat de mens alleen is, Ik zal een helper voor hem maken die bij hem past”. Zo begint het tekstgedeelte dat we lezen. Het is niet de mens zelf die merkt dat er iets aan schort, maar het is de schepper die dat constateert. In heldere taal. Geen dialoog, geen voorzichtig aftastende vraag: ‘Rooi je het een beetje zonder helper?’ ; ‘Voel je je niet wat alleen in de tuin?’

Nee, hier wordt eenzijdig iets gedacht, vastgesteld, en van een duidelijk oordeel voorzien (het is Niet Goed)

En in één beweging – in dezelfde zin – wordt ook de oplossing aangekondigd. Dat is het karakter van dit grootse oerverhaal. Dit verhaal wil een religieus antwoord geven op de grote vragen van het leven. Toen en nu. Want zo moeten we het tweede scheppingsverhaal toch lezen. Als een Bijbelse kijk op de vragen waar de mensheid mee worstelt. Waarom ziet de wereld er zo uit als we hem aantreffen? Hoe is dat allemaal zo gekomen? En bovenal: hoe was het bedoeld?

3. “Ik zal een helper voor hem maken die bij hem past” ... Dat is een veelbelovende zin. En na zo’n zin verwacht je een gebeurtenis waarin de vrouw, of althans een menselijk hulp ten tonele verschijnt. Maar er volgt iets anders: Er worden wilde dieren, vogels en vee gemaakt uit dezelfde materie als waaruit de mens gemaakt was, namelijk aardbodem. En al die dieren worden bij de mens gebracht. “Om te zien hoe deze ze noemen zou. En zo zouden ze ook heten.”

Nu is naamgeving in de bijbel geen administratieve bezigheid. De mens is hier niet als de Linnaeus van het OT bezig met ordenen en indelen. Iemand een naam geven; iemand bij zijn naam noemen, is richting herkennen EN geven aan zijn of haar leven. Het duidt op een zekere hiërarchie. Hier wordt de mens door God, naamgever bij uitstek, met deze taak belast. Dat wijst al op een bijzondere positie in de schepping.

Als de mens zijn belangrijke naam-gevende arbeid heeft voltooid, volgt er aan het slot van vers 20 een enigszins ontnuchterende en wellicht teleurstellende mededeling: “maar hij vond geen helper die bij hem paste”

We kunnen ook lezen: “ maar voor de mens vond Hij (met een hoofdletter) geen helper ...” met God wederom de actieve partij.

Want het gaat niet om Adam als persoon, maar om meer. Hier is de algemene verhouding tussen mens en dier aan de orde.

En vanuit onze huidige ideeën over de verschillen tussen mens en dier is dit toch een intrigerende passage.

Allereerst omdat we moeten aannemen dat de hulp zowel gezocht als verwacht werd onder de dieren. Het is niet een loos intermezzo, maar een onderdeel van een groter verhaal. [trouwens.. als al die dieren de revue moesten passeren, was de mens ook wel even bezig]

Het is ook een passage waar we behoorlijk van opkijken. Stel je voor: een dier als hulp, of als levenspartner. Dan kom je vandaag de dag toch in heel raar vaarwater.

En natuurlijk is de passage ook betekenisvol vanwege het resultaat: de hulp werd wel gezocht, maar niet gevonden.

Ik denk dat we beide elementen – ‘zoeken’ en ‘niet-vinden’ - in het verhaal serieus moeten nemen. Het zoeken wijst op een grote verbondenheid, met deze medeschepselen, waarmee we één van stof zijn. Een verbondenheid ook, die geheel in lijn is met de schepping van mens en dier op één dag en de aanduiding van mens en dier als “levende ziel”.

Die verbondenheid moet ook niet weggeredeneerd worden vanwege het negatieve resultaat van het zoeken.

4. Want inderdaad: negatief was het. De helper werd gezocht maar...niet gevonden. Dat wijst op fundamentele verschillen tussen mens en dier. Op een

onoverbrugbaar tekort en ongeschiktheid als helper. Waar zit hem dat in? Welnu, zo vertelt vers 23 ons, dat komt omdat de dieren weliswaar uit dezelfde materie zijn gemaakt, maar niet van hetzelfde “vlees en bloed”. De vrouw wel, die is volgens de tekst “mijn eigen gebeente en mijn eigen vlees”, een echte soortgenoot. Alleen iemand van dezelfde, menselijke soort kan die rol vervullen. De dieren schieten tekort, ze zijn als levende wezens wel verwant, maar in onvoldoende mate.

5. Lezen we dat goed? “mijn eigen vlees” ?? De vrouw is toch alleen uit één van de ribben gemaakt? Zo’n stukje bot uit de borstkast? Volgens onze vertaling wel, maar die zet ons hier behoorlijk op het verkeerde been. We komen het woord dat hier als rib is vertaald eigenlijk nergens tegen in de betekenis van rib. Daarentegen wel op verschillende plaatsen in het OT als ‘zijde’ van een berg (2 Sam 16:13) of als ‘zijkant’ van de ark (Exodus 25: 12,14 en Ezechiël 41:26). Dat lijkt me ook hier de beste lezing. Terwijl de mens sliep werd een zijde weggenomen en uitgebouwd tot een vrouw. Een echte wederhelft zou je kunnen zeggen. Evenwichtig ontstaan. Als een kant van de mens; Als een kant van het mens zijn.

6. Maar er is meer in deze rijke tekst dat op evenwicht wijst. Daartoe moeten we wat beter naar de uitdrukking kijken die vertaald is met “helper die bij hem past”. Wij denken bij ‘helper’ en ‘hulp’ niet direct aan evenwicht en gelijkwaardigheid, maar in de bijbel wordt die term regelmatig voor God zelf gebruikt. Niks ondergeschikts dus. Eerder een zelfstandige persoon die iemand bijstaat.

En dan dat ‘passen’. Ouderen onder ons herinneren zich misschien dat de Statenvertaling het hier had over een “hulp, die als tegenover hem zij” Dat is heel dicht bij wat de grondtekst ons wil zeggen. Het woordgebruik wijst op iets dat zichtbaar is. Het is iets dat je voor ogen hebt omdat het tegenover je is. De hulp is dus geen bruikbare rechterhand, ook niet iemand ‘naast’ je en al helemaal niet een ondergeschikte. Het is ‘een hulp tegenover’. Iemand die door dat tegenover tot hulp is. Geen simpel ‘twee zijn beter dan één’. Geen duplicaat van jezelf. Iemand die de mens kon zien en zo ook als de hem ontbrekende kant van het mens-zijn heeft herkend.

7. Die herkenning van eigen vlees en bloed, als een gelijkwaardig tegenover, blijkt meteen gevolgen te hebben voor de naam van de wederhelft: Isja. Eigenlijk is dat geen echte persoonsnaam. Het is een woordspel met het woord voor man: Isj. Daarom kozen eerdere vertalingen voor Mannin, maar dat woord heeft het helaas niet gerooid in het Nederlands. In zekere zin jammer, want met het woord ‘vrouw’ is de wederkerigheid en gelijkwaardigheid minder zichtbaar en hoorbaar.

Isj en Isja. Van echte naamgeving, van hiërarchie, van ongelijkwaardigheid, zoals bij de naamgeving van de dieren, kan nu geen sprake zijn, dat beseft de

mens onmiddellijk. “Deze zal Mannin heten”, deze tegenover, deze kant van mezelf. Anders EN gelijkwaardig. Eindelijk gevonden!

Op geheel eigen wijze vertolkt ons verhaal daarmee de boodschap die we heel beknopt in het scheppingsverhaal uit Genesis 1 lazen. “Mannelijk en vrouwelijk schiep Hij de mens”. Het gaat niet om één man en één vrouw. Mannelijk en vrouwelijk vullen elkaar aan in de scheppingsorde. En ze doen dat op allerlei niveaus. Het gaat om wezenlijke eigenschappen van het mens zijn.

8. “Zo komt het dat een man zich losmaakt van zijn vader en moeder...” vervolgt de tekst in vers 24. De afwijkende verhaaltrant valt direct op. Dit vers tilt het verhaal even uit de context van de tuin in de alledaagse werkelijkheid van de schrijver. Veel uitleggers zien hierin een fundering van het huwelijk. De tekst spreekt er in het geheel niet over. Maar hoe het ook zij, ook dit vers heeft een bredere strekking. Omdat mannelijk en vrouwelijk elkaar aanvullen in de scheppingsorde, ligt het in de lijn dat een man (mens) weer opnieuw de balans met de mannin tot stand moet brengen. Daarom moet hij zich niet langer hechten aan de mensen die hem hebben grootgebracht, maar zijn ouders verlaten en zich aan zijn vrouw hechten. Gelet op de werkwoordsvorm gaat het hier om een handeling van langere duur. De woordkeus maakt duidelijk waarom het tussen mannen, het mannelijke, en vrouwen, het vrouwelijke, zo moet lopen. Mannelijk is hier meer dan een man en vrouwelijk meer dan een vrouw. Het zijn algemene eigenschappen van mensen en de tekst suggereert dan ze elkaar moeten aanvullen, wil een mens tot volle ontplooiing komen.

9. De actualiteit van dit beeld, dit ideaal beeld van voor de verdrijving uit de tuin, lijkt me groot. En de doorwerking in het leven van alledag kan enorm zijn. Een doorwerking waarbij we ons zeker niet moeten beperken tot de man-vrouw relatie in het klassieke huwelijk, al heeft de tekst daar het nodige over zeggen. Ook homofiele relaties of de alleen gaanden zullen op dit punt een balans moeten vinden. Want ook binnen een mens is een zeker evenwicht gewenst. Voor veel mannen is het volgen van een cursus “Op zoek naar de vrouw in jezelf” misschien een brug te ver, maar té macho is zeker niet goed. En al helemaal niet overal en altijd.

In de hele maatschappij, in de politiek, in kerken, het onderwijs en in andere maatschappelijke organisaties is eenzijdigheid ongezond. Niet alleen voor de betrokken personen; juist ook voor het werk. Ook al kunnen we dit niet altijd goed benoemen en valt het zeker niet samen met stereotypieën. We zouden beter af zijn met inbreng van beide kanten, al hoeft balans niet altijd via quota afgedwongen te worden.

10. Ik kan me voorstellen dat u zich met mij afvraagt: Hoe kan het toch dat die balans tussen man en vrouw, tussen het mannelijke en het vrouwelijke zo

moeilijk kan worden gevonden? Waarom is er zo bitter weinig van terecht gekomen in de geschiedenis? Wat heeft al die mannen toch bezield? Waarom al die onderdrukking, tenachterstelling en ongelijkheid in relaties en maatschappij? Vanwaar die onbalans binnen ons zelf? En waarom liep juist de kerk –het lichaam van Christus - op dit punt zo vreselijk achter? “Ieder van u maakt daar deel van uit” zegt 1 Corinthiërs 12 ons. Maar waarom moest het eeuwen duren voor er hier een vrouw op de kansel stond? Waarom pas dit jaar bisschoppen in de Church of England?

Waarom zijn onze katholieke broeders en orthodox gereformeerde broeders nog niet zover? Is het alleen de macht van Rome? Zijn het alleen de broeders? Of ook de zusters? En komen ze ooit zover?

Grote vragen, te veel en wellicht ook te moeilijk om allemaal te beantwoorden; en zeker in een overdenking.

Het is natuurlijk waar: we leven niet meer in het paradijs. Maar als de tekst van vanmorgen ons iets heeft geleerd is het dit: zo is de wereld niet bedoeld!

Misschien is dat wel het grootste cadeau dat we mee hebben gekregen. Dat moeten we ons niet laten afnemen. Laten we het verder uitpakken. Laten we hopen dat dit ideaal niet uit het zicht verdwijnt door de weerbarstige praktijk. Laten we er naar vermogen aan werken. Laten we bidden dat er steeds meer van zichtbaar wordt.
